

آیین شین تو؛ نگاهی از فراز

علی موحدیان عطار*

و علیرضا ابراهیم**

اشاره

دین شین تو یکی از ادیان شرقی به شمار می‌آید که گستره آن تنها به کشور ژاپن محدود می‌شود. ملی بودن این دین باعث شده است که در معادلات منطقه‌ای و جهانی، چندان مورد توجه نباشد. افزون بر این، بیشتر ژاپنی‌ها نیز (برخلاف پیروان ادیان سامی) تعصب چندانی در باورهای خویش بروز نمی‌دهند و در بیان احساسات دینی خود محبوب هستند. از همین رو، دین‌پژوهان معدودی به بررسی و معرفی این آیین همت گمارده‌اند و به‌ویژه منابع فارسی اندکی درباره آن وجود دارد. با توجه به این زمینه، بر آن شدیم تا برای نخستین بار، دین شین تو را از زوایای مختلف و جامعی چون: نام و نشان، پیدایش و پویش، گستره تاریخی، بارزترین نمادها و نشانه‌ها، باورها و ارزش‌ها، آیین‌ها و الزامات دینی، متون و منابع، و وضعیت فعلی و آینده، مورد بررسی قرار دهیم. علاقه‌مندان به مطالعات ادیان می‌توانند با خواندن این مقاله، اطلاعات فشرده، مفید و بسیاری را درباره شین تو به دست آورند.

کلیدواژه: شین تو، ادیان ژاپن، کامی، آماتراسو، ماتسوری

* استادیار دانشگاه ادیان و مذاهب.

** پژوهشگر مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب وابسته به دانشگاه ادیان و مذاهب.

مقدمه

کشور ژاپن در کرانه شرقی قاره آسیا قرار دارد و از چندین جزیره بزرگ و کوچک تشکیل شده است. پیشینه آثار انسانی در این ناحیه به دوره پارینه سنگی (در حدود ۱۲ هزار سال ق.م) باز می‌گردد و نخستین تمدن آن را به نام جومون (Jomon) می‌شناسند که مبتنی بر گردآوری و شکار بوده است. گستره این تمدن از هزاره دهم تا سده چهارم ق.م را شامل می‌شود. در این زمان، اقوامی هم‌نژاد با مردمان چین، مغولستان و قفقاز در این ناحیه ساکن بوده‌اند که نیاکان ژاپنی‌های فعلی به شمار می‌روند. البته بیشترین آثار باستانی به دست آمده درباره اندیشه‌های دینی، مربوط به اقوامی موسوم به یایوی (Yayoi) است که در حدود سده سوم ق.م در این سرزمین ساکن بودند. بقایای آنان مؤید وجود جریانی از باورها و مناسک شمنی است که احتمالاً از نواحی غربی به این کشور انتقال یافته بوده است (ستوده‌نژاد، ۱۳۸۳: ۲۱، ۲۷، ۲۸، ۶۷). به نظر می‌رسد که همین جریان، شالوده اصلی دینی باشد که بعدها به نام شین‌تو (Shinto) معروف شد.

دین شین‌تو ادوار گوناگونی را پشت سر نهاده است در دوره‌ای با ادیان دیگری همچون بودایی، کنفوسیوسی، دائویی و مسیحیت پیوند یافت؛ اما این پیوند از سده ۱۳م به این سو کم‌رنگ شد و در اواخر سده ۱۸م به استقلال نسبی شین‌تو از سایر سنت‌های دینی فوق‌منتهی گردید. در طول تاریخ پر فراز و نشیب ژاپن، دین شین‌تو در لایه‌های مختلف اجتماعی دارای پیروان خاص خود بوده و در هر عرصه‌ای با ویژگی‌های آن لایه تطابق یافته است. از این رو می‌توان دست‌کم از چهار گونه شین‌تو سخن گفت که عبارت‌اند از: شین‌توی معابد، شین‌توی دربار امپراتور، شین‌توی فرقه‌ای و شین‌توی عامه. در این میان شین‌توی فرقه‌ای متأخرتر است؛ زیرا تاریخ ظهور نخستین فرقه‌های منسجم و ماندگار به سده ۱۷م باز می‌گردد که بسیاری از آنها تا حال حاضر نیز به فعالیت خود ادامه می‌دهند. هر چهار گونه فوق‌کمابیش در اموری چون باور به الوهیت موجوداتی علوی (موسوم به کامی) و پای‌بندی به تاریخ کهن و اساطیر شین‌تو اشتراک نظر دارند؛ ولی در زمینه مناسک دینی اختلافات بسیاری در بین آنها وجود دارد و هر یک جلوه‌ها و نمادهای خاص خود را دارند.

۱. نام و نشان

شین‌تو به‌عنوان دین باستانی مردم ژاپن، از دیرباز تاکنون مورد توجه ساکنان این سرزمین بوده است. این دین، بنیان‌گذار مشخصی ندارد و سرآغاز آن در تاریخ ژاپن چندان آشکار نیست؛ حتی مردم این منطقه تا پیش از سده ۶م که آیین بودا از چین به آنجا آمد، نام ویژه‌ای برای دین جمعی خود نداشتند؛ اما پس از آن، به منظور تمایز میان این دین سنتی از آیین بودا، واژه ترکیبی شین‌تو را به کار بردند (Michiko, 2002: 29). باید در نظر داشت که این عنوان نیز از ترکیب چینی شِن دائو (Shen dao) اقتباس گردید. البته منظور ژاپنی‌ها از کلمه شِن (یا شین)، نیرو(ها) یا موجود(ات) مقدسی بود که بر کیهان و انسان سیطره داشتند. مردم ژاپن این نیرو(ها) یا موجود(ات) را با نام عمومی کامی (kami) می‌شناختند و آنها را به‌عنوان پروردگار خود می‌پرستیدند. از این رو، ترکیب شین‌تو را می‌توان به معنای راه و تعلیم خدایان (کامی) دانست (Kitagawa, 1987: 139; *The World of Shinto*, 1985: 135-9).

پیدایش و پویایی

تاریخ شین‌تو را می‌توان بر پایه رویدادهای مهمی که از سر گذرانده است به چند دوره تقسیم کرد. دوره اولیه را می‌توان دوره شین‌توی باستان نامید؛ یعنی زمانی که هنوز آداب، رسوم و باورهای شین‌تو با دین‌های خارجی (همچون کنفوسیوس، دائوئی، بودایی و...) آمیخته نبود. آغاز این دوره نامعلوم است اما پایان تقریبی آن را می‌توان به اواخر سده ۷م و اوایل سده ۸م رساند (Kitagawa, 1987: 139). با توجه به رواج پدرسالاری در این دوره، چنان برمی‌آید که نخستین دستمایه‌های این دین باستانی را گونه‌ای از پرستش نیاکان تشکیل می‌داده است (Ross, 1965: 36).

مهم‌ترین واحد ساختار اجتماعی این دوره را طایفه (Uji) تشکیل می‌داد. طایفه‌های بزرگ و کوچک بسیاری در سراسر ژاپن پراکنده بودند که هر کدام کامی (یا خدای) ویژه‌ای داشتند. با مهاجرت یک طایفه از جایی به جای دیگر، آیین پرستش کامی آن طایفه نیز انتقال و توسعه می‌یافت (Kitagawa, 1987: 140). آشکار است که طایفه حاکم (یعنی خاندان امپراتوری) که قدمت آن به سده ۳م می‌رسد) مهم‌ترین و قوی‌ترین طایفه بوده است.

در دوره یاماتو (Yamato) (۲۰۰-۵۰۰م) که به احتمال زیاد نخستین دوره تاریخ رسمی شین تو محسوب می‌شود، کامی مرتبط با طایفه امپراتوری، یعنی کامی آماتراسو (Amaterasu)، را در کاخ ایشان ستایش می‌کردند (Ibid, 149-50).

خط سیر شین تو با ورود آیین بودا به ژاپن (در ۵۵۲م) دچار تحولات بنیادین گردید. به این صورت که امپراتور وقت با پذیرش راهبان بودایی، اجازه داد که ایشان به گسترش دین خود بپردازند. استعداد هم‌زیستی بودایی‌ها سبب گردید تا آنان تعاملی زمان‌مند و آهسته را با سنت‌های شین تو برقرار سازند (مرتون، ۱۳۶۴: ۳۶؛ Michiko, 2002: 60). روابط آن دو، مراحل گوناگون و پرفراز و نشیبی را پشت سر نهاد. در مرحله نخست، ژاپنی‌ها در برابر اندیشه‌های تازه‌وارد با تسامح برخورد کردند و بر این باور شدند که بدهی‌ستوه‌های بودایی، به نوعی، کامی کشور همسایه (چین) هستند. البته برای نگهداری برتری خویش، قائل به این شدند که کامی (های) ژاپن در حقیقت حامیان بوداها و بدهی‌ستوه‌ها هستند. در مرحله دوم، نیروی بودایی‌ها به آرامی برتری یافت و این اندیشه پدیدار شد که کامی (ها) موجوداتی هستند که در چرخه تناسخ قرار دارند و نیازمند لطف بدهی‌ستوه‌ها هستند. مرحله سوم که در اواخر سده ۸م روی داد، اینهمانی کامی با بدهی‌ستوه‌ها و تبدیل شدن آنها به تجسدهای بدهی‌ستوه‌ها بود. در این مرحله، مجسمه‌های بودایی را برای پرستش در معابد شین تو قرار دادند و افزون بر این، تندیس‌هایی از کامی (به شکل راهبان بودایی) ساخته شد تا در کنار مجسمه‌های بودایی قرار گیرند (Bowcking, 1997: 61).

از سده ۹م تا سده ۱۹م این تعامل با برتری قابل توجه فرقه‌های بودایی ادامه یافت و گرچه برخی معابد بزرگ شین تو از این آمیزش بر کنار ماندند، در سال‌های پایانی دوره ادو (Edo) (حدود ۱۸۶۷م) سرپرستی بیش از نیمی از معابد شین تو بر عهده راهبان بودایی بود (Hirai, 1989: 284). البته اوج این اختلاط در دوره کاماکورا (Kamakura) (۱۱۹۲-۱۳۳۳م) روی داد و با ظهور دو فرقه شین تویی ترکیبی (Ryōbu Shintō) به نام‌های شینگن شین تو (Shingon Shintō) و تندای شین تو (Tendai Shintō) همراه گردید (ساکامای، ۱۳۸۱: ۲۹؛ Michiko, 2002: 62).

گزارش‌های نیمه دوم سده ۷م نشان می‌دهد که آمدن اندیشه‌های چینی (اعم از کنفوسیوسی، دائوئی و بودایی) سبب گردید تا گونه‌ای همگرایی در بن‌مایه‌های شین تو

روی دهد و این دین به سوی بازیابی و تحکیم هویت خویش گام بردارد. نمود این جریان در همبستگی اساطیر جلوه‌گر شد و اساطیر طایفه‌های مختلف در یکدیگر ادغام گردیدند. تنظیم نوین و سامان‌مندی که از این رهگذر پدید آمد، کتاب‌های ارزشمندی چون *کجیکی (Kojiki)* و *انگی شیکی (Engi Shiki)* بودند. البته این امر بازتاب وحدتی بود که هم‌زمان در گستره ملی پیش آمد و آماراسو (که پیش‌تر کامی ویزه طایفه امپراتوری بود) به‌عنوان حافظ ملت ژاپن، مورد پرستش طایفه‌های زیادی قرار گرفت (Hirai, 1989: 283).

در اوایل دوره کاماکورا (ح ۱۲۰۰م) جنبشی از میان راهبان شین‌تویی معبد ایسه (Ise) آغاز گردید که متمایل به پیرایش عناصر بودایی از دامان شین‌تو بودند (Ibid: 284). در اواخر سده ۱۴ فضای بهتری برای رشد اندیشه‌های این جنبش فراهم گردید. در همین راستا، سنت‌های شین‌تویی که در وابستگی به سامانه طایفه‌ای رشد کرده بودند، دچار دگرگونی شدند و آرام‌آرام سنت‌های محلی، جنبه ملی به خود گرفتند (Ross, 1965: 37). تغییرات نظام سیاسی سبب بازگشت به مناسک باستانی و ملی شد. جشنواره‌ها در روستاها و شهرها احیا گردید و سفرهای زیارتی دوباره مرسوم شد (Hirai, 1989: 286).

دوره ادو (۱۶۰۳-۱۸۶۷م) از نظر شکل‌گیری و رشد فرقه‌های شین‌تو دارای اهمیت فراوان بود به گونه‌ای که تا پایان این دوره، دست‌کم سیزده فرقه مهم در شین‌تو به ظهور رسیدند. برای نمونه فرقه سویکا شین‌تو (Soika Shinto) از تلفیق شین‌تو با مبانی جریان نوکنفوسیوسی به وجود آمد. لازم به ذکر است که نفوذ اندیشه‌های کنفوسیوسی بسیار پیش از این (وحتی قبل از ورود آیین بودا) آغاز شده بود و به‌ویژه در حوزه‌های اخلاق و سیاست تأثیرات بسیاری را برجای گذاشته بود (Ibid: 285; *The World of Shinto*, 1985: 180). در اواخر سده ۱۷م مکتبی به نام یادگیری ملی (Kokugaku) به راه افتاد و قصد آن تجدید حیات شین‌تو و شفاف‌سازی آموزه‌های باستانی به شیوه‌ای دقیق و محققانه بود. ایشان بر وفاداری به امپراتور، توجه به ملیت ژاپنی و نفی عناصر دیگر ادیان از دامان شین‌تو تأکید داشتند. باید افزود که این جنبش در پایان بخشیدن به دوره پرآشوب شگون‌سالاری (Shogunate) و استقرار سلسله می‌جی (Meiji) نقش بسیاری بازی کرد. البته این سلسله نیز در هنگام رسیدن به قدرت (در سال ۱۸۶۸م)، ادای دین نمود؛ به این ترتیب که امپراتور جدید با راه‌اندازی وزارتخانه‌ای ویژه، دستور جدایی شین‌تو از آیین

بودا را صادر کرد و دولت را بر آن داشت تا معابد شین‌تو را از عناصر بودایی پاکسازی کند (ساکامای، ۱۳۸۱: ۳۲). در همین راستا، زمین‌هایی که در دوره شوگون‌ها (یعنی امرای نظامی سلسله ادو) وقف معابد شده بودند نیز جنبه ملی یافتند (ساکامای، ۱۳۸۱: ۲۹-۳۱). از این پس شین‌تو به دین دولتی تبدیل گردید و بالندگی نوینی را آغاز کرد (Ichiro, 1974: 31). این دوره با ورود مدرنیسم هم‌زمان بود که دو تأثیر اساسی بر شین‌تو به همراه داشت؛ تأثیر نخست در حوزه معابد بود که موجب پیدایش شین‌توی نوینی شد، و تأثیر دیگر در حوزه شین‌توی فرقه‌ای بود که باعث تقویت و افزونی آن گردید (Inoue, 2003: 159). لازم است ذکر شود که شین‌توی دولتی در جنگ جهانی دوم، نقش فعالی را برعهده داشت. به همین سبب، نیروهای اشغالگر همراه با پایان جنگ و شکست ژاپن، دولت را مجبور کردند تا کمک‌های مالی خود به معابد را متوقف کند. در نتیجه این محدودیت‌ها، مناسک مفصلی که توسط امپراتور انجام می‌گرفت تا اندازه‌ای مراسمی خانگی تنزل کرد. در سال ۱۹۴۶م در بیانیه‌ای دولتی اعلام شد که امپراتور هیچ‌گونه منزلتی از جانب کامی ندارد و مردم ژاپن نیز نژاد برتر نیستند. این کار به منزله جدایی دین از سیاست بود. از آن پس معابد شین‌تو دوران سختی را سپری کردند و دشواری‌های مالی فراوانی داشتند. البته حمایت مردمی سبب گردید تا معابد ویران دوباره بازسازی شوند و بسیاری از مناسک نیز احیا گردند (ساکامای، ۱۳۸۱: ۶-۳۵). در سال ۱۹۴۶م شورایی به نام انجمن معابد شین‌تو با مشارکت بسیاری از معابد کشور تشکیل شد که وظیفه هماهنگی جشنواره‌ها و رسیدگی به امور فرقه‌ها را برعهده داشت (Hirai, 1989: 290; Ross, 1965: xii). این مجمع در سال ۱۹۵۶م کوشش کرد تا با تنظیم گونه‌ای اعتقادنامه، گامی را در جهت سامان بخشیدن به امور معابد بردارد. امروزه شعبه‌های این انجمن، افزون بر وظایف گفته‌شده، امور مربوط به تربیت راهبان، توسعه معابد و تحصیل علاقه‌مندان را نیز سامان می‌دهد (Ichiro, 1974: 33).

گستره

از آنجا که شین‌تو از ابتدا دین ملی مردم ژاپن بوده و هست، غیر ژاپنی‌ها در آن عضویت ندارند. به استثنای چند فرقه محدود که در پی یافتن جای پای در بیرون از این کشور هستند و یا چند معبد شین‌تو که در خارج ژاپن قرار دارند، همه تاریخ

شین‌تو در این سرزمین خلاصه می‌شود (Sakashita, 2002: 178; Sokyō, 1993: 111). منحنی جمعیت پیروان شین‌تو به‌ویژه در دوران نفوذ آیین بودا رو به افول نهاد؛ اما در سده ۱۹م، همراه با پیرایش دین شین‌تو از عناصر بودایی و حمایت‌های دولت از آن، رویکرد عمومی نیز افزایش یافت. گرچه امروزه آمار دقیقی از پیروان این دین وجود ندارد؛ ولی با حدود یک صد میلیون پیرو، به طور قاطع می‌توان آن را دین اکثر مردم ژاپن به شمار آورد (Hirai, 1989: 292). توجه به این نکته لازم است که خط سیر سیاسی شین‌تو نیز تا اندازه زیادی تابع منحنی جمعیت آن بوده است. به گونه‌ای که در ابتدا پیوندهای ژرفی میان امپراتوری و معابد شین‌تو وجود داشت، با گسترش آیین بودا، این پیوندها به سستی گرایید، اما در دوره می‌جی دوباره نزدیکی میان شین‌تو و دربار امپراتوری رو به فزونی نهاد و تا پیش از جنگ جهانی دوم به اوج رسید. شرایط بحرانی پس از جنگ، معابد و فرقه‌های شین‌تو را از سایه حمایت‌های دولتی خارج ساخت و با تقویت امواج سکولاریسم، دست ارباب معابد تا اندازه زیادی از دامان حکومت کوتاه گردید (Kitagawa, 1987: 172).

بارزترین جلوه‌ها، نشانه‌ها، نمادها و ویژگی‌های ظاهری

هر سنت دینی دارای نمادها و نشانه‌هایی است که آن را از دیگر سنت‌ها جدا می‌سازند. این نمادها و نشانه‌ها ارتباط نزدیکی با ارزش‌ها و باورهای آن سنت دینی دارند و به نوعی ظهور و بروز آنها به شمار می‌روند. دین شین‌تو نیز از این قاعده برکنار نیست و نشانه‌های ویژه‌ای دارد. در آستانه هر معبد شین‌تو، دروازه‌ای به نام تُری (Torii) قرار دارد که شبیه حرف پی (π) در الفبای یونانی است. گفتنی است که شکل منحصر به فرد تُری سبب شده است این دروازه به‌عنوان نماد دین شین‌تو در میان سایر ادیان شناخته شود. بعضی اوقات نیز مجسمه‌ای شبیه سگ و یا شیر در جلوی معبد و در کنار تُری نصب می‌شود (Bowking, 1997: 207; Ellwood, 2008: 51). یکی دیگر از نشانه‌های شین‌تو، تزئینات خاص معابد آن است: طناب‌های بلندی، به‌ویژه در آستانه ورودی، در بالای سر کشیده شده که دسته‌های حصیر به صورت منگوله‌ای به آن آویزان است. این منگوله‌ها نمادی از حضور کامی به شمار می‌آیند و احتمالاً در باورهای دیرین جامعه کشاورزی ژاپن ریشه دارند (Ichiro, 1974: 174).

البته کامی از جلوه‌های دیگری نیز برخوردار است که مهم‌ترین آنها شینتای (Shintai؛ به معنی پیکرهای کامی) نام دارد. شینتای‌ها اشیای مقدسی هستند که جایگاه کامی به‌شمار می‌آیند. آنها بیشتر، چیزهایی چون آئینه، شمشیر، جواهرات و چیزهای گران‌بهایند که به‌صورت دستی و همراه با آیین‌های ویژه‌ای ساخته می‌شوند. این نمادها معمولاً در پنهان‌ترین محل معبد نگهداری می‌شوند. وجود شینتای سبب می‌شود تا بازدیدکنندگان از معبد، حضور کامی را بهتر احساس کنند (Bowking, 1997: 172; Michiko, 2002: 29). باید به این امر توجه داشت که کامی(ها) شکل ویژه‌ای ندارند و شینتای خود کامی نیست، بلکه مسکن کامی است (Ross, 1965:39). گرچه در برخی ادوار، مجسمه‌هایی از کامی را به تقلید از تندیس‌های بودایی ساخته و در معابد شین‌تویی قرار دادند، امروزه آثار چندانی از این تندیس‌ها باقی نیست و کامی در همان شکل انتزاعی مورد پرستش قرار می‌گیرد (مرتون، ۱۳۶۴: ۲۴). پیروان شین‌تو نیز معمولاً نشانه خاصی به همراه ندارند و تنها برخی از راهبان معابد با پوشیدن لباس‌های کیمونوی سفید و یا صورتی رنگ از دیگران متمایز هستند (ستوده‌نژاد، ۱۳۸۳: ۲۲۸).

۲. شاخص‌ترین باورها و ارزش‌ها

اساطیر پیدایش جهان

شالوده باورها و سنت‌های گوناگون شین‌تو بر اساطیر کهنی استوار است که بدون شناخت آنها، فهم درستی از این دین به‌دست نمی‌آید. اساطیر مزبور، تاریخ مقدسی را بیان می‌کنند که در زمانی نامعلوم اتفاق افتاده و بیانگر کیهان‌زایی و پدید آمدن انسان است. آنها چنین روایت می‌کنند که هستی در ابتدا به شکل توده‌ای بی‌شکل و آشفته بود و نخستین چیزی که از دل این توده بیرون آمد، یک کامی بود. از آن پس کامی(های) دیگری نیز پی در پی ظاهر شدند که مهم‌ترین آنها زوج زن و مردی به نام ایزاناگی (Izanagi) و ایزانامی (Izanami) بودند. آن دو به تدریج دریاها، کوه‌ها، جنگل‌ها و مجمع‌الجزایر ژاپن را به وجود آوردند. ایزانامی در هنگام پدید آوردن کامی آتش، دچار سوختگی و مرگ گردید و به جهان زیرین رفت. ایزاناگی کوشید تا همسر خویش را نجات دهد، ولی این امر ممکن نشد. او غمگین و اندوهناک از جهان زیرین به درآمد و غسل نمود. در این هنگام از چشم راست وی کامی خورشید (آماتراسو)، از چشم چپ

وی کامی ماه و از بینی او کامی طوفان پدید آمد. داستان آفرینش ادامه یافت تا اینکه پس از گذشت زمانی طولانی، نخستین انسان به صورت اولین امپراتور ژاپن، به نام جیمو (Jimu) و از سلاله آماتراسو، به وجود آمد (Michiko, 2002: 22؛ مرتون، ۱۳۶۴: ۲۰؛ ساکامای، ۱۳۸۱: ۲۶). از این به بعد روایات مربوط به گذشته ژاپن تا اندازه‌ای از حالت اسطوره‌ای خارج می‌شود و صورت تاریخی به خود می‌گیرد؛ زیرا دوره جیمو را در حدود ۶۶۰ ق.م می‌دانند (Storm, 2002: 178,203).

الوهیت

با نگاهی سطحی بر سنت‌ها و باورهای شین‌تو نیز می‌توان دریافت که ذهنیت ژاپنی بیشتر از آنکه به دنبال مفاهیم نظری و انتزاعی باشد به دنبال تجربه و عمل است (Ross, 1965: 49). متعلق اصلی این تجارب و هدف نهایی اعمال دینی شین‌تو نیز وجود کامی(ها) و ارتباط با آنهاست. کامی در ژاپن باستان به امر (یا اموری) رازآمیز، فوق طبیعی، و مقدس اطلاق می‌شده است (Hirai, 1989: 282). این واژه اسمی است که هم‌زمان بر مفرد و جمع دلالت دارد. برخی بر این باورند که لغت کامی به معنای بالا و برتر است (هوری، ۱۳۸۱: ۴۰۳). شماری دیگر، معنای نیروهای فراسویی و آسمانی (Hirai, 1989: 280) و گروهی نیز معنای تجلی برین و یا مظهر اعلی را برای آن مناسب دانسته‌اند (پشین)؛ اما حقیقت این است که در ورای این کلمات و مفاهیم الاهیاتی، کامی را باید تجربه کرد (Ross, 1965: 32). شماری از پژوهشگران معتقدند که هیچ یک از معانی و وجوه اشتقاق کلمه کامی بیانگر همه آنچه پیروان شین‌تو از این واژه در نظر دارند نیست. به‌ویژه آنکه اصولاً کامی با مفهومی که ذهنیت غربی آن را خداوند یا الهه می‌خواند تفاوت دارد (Ibid)؛ زیرا کامی(ها) افزون بر اینکه نسبت به این جهان حالتی متعالی دارند، از این جهت که در برخی مکان‌ها، افراد و اشیا ساکن می‌شوند، کاملاً این جهانی به شمار می‌آیند. آنان موجوداتی با علم مطلق هستند و از این دیدگاه، مفهوم واحدی را تشکیل می‌دهند که بر پایه آن، دین شین‌تو را نمی‌توان چندگانه‌پرستی مطلق دانست؛ اما از آنجا که کامی(ها) دارای قدرت مطلق نیستند و مجموعه آنها در هماهنگی با هم عمل می‌کنند، مفهوم شین‌تویی کامی، شکلی از چندگانه‌پرستی یافته است تا پاسخگویی نیاز پیروان خود باشد (Hirai, 1989: 280; Ross, 1965: 48).

کامی (ها) در ذات خود دارای دو طبیعت متضاد (آرام و خشن) هستند که هر یک در شرایط ویژه‌ای ظهور می‌یابند (Ibid: 35). دانستن این امر لازم است که در برخی از دوره‌ها، کوشش‌هایی انجام گرفت تا کامی به‌عنوان یگانه مبدأ و منشأ موجودات معرفی شود؛ ولی این تصور دوامی نیاورد (Ross, 1965: 48). ایمان حقیقی شین‌تو بر این پایه بوده و هست که باور به کامی متشخص، راهی برای رسیدن به سعادت است و در فراسوی تکثیر کامی (ها) هیچ حقیقت توحیدی‌ای نهفته نیست. کامی (ها) وجودهایی انتزاعی هستند که به دعا‌های انسان پاسخ می‌دهند و هر کسی بنا بر خواسته‌ای که دارد می‌تواند با یکی از آنها ارتباط برقرار کند (Hirai, 1989: 288).

آماتراسو برجسته‌ترین کامی در تاریخ شین‌تو است که از دوره ادو به بعد بسیار مورد توجه بوده و هست. البته این توجه نه از سر دغدغه توحید بلکه به واسطه رابطه وی با امپراتور است (Ibid: 34). معبد اصلی آماتراسو در ایسه قرار دارد و پیشینه آن به حدود ۳۰۰ می‌رسد (Michiko, 2002: 25). از دیگر کامی‌های معروف می‌توان به اوگانومیکتو (Ogano Mikoto)، کامی غذا، اشاره کرد که معابد متعلق به آن را ایناری (Inari) می‌گویند (Ross, 1965: 39).

انسان

انسان‌شناسی شین‌تو نیز در ارتباط با کامی شکل می‌گیرد. در باب سرشت انسان این باور وجود دارد که انسان‌ها فرزندان کامی هستند و از آنجا که زندگی خود را از کامی می‌گیرند، زندگی انسان امری مقدس است و ادامه آن نیز از طریق الطاف کامی میسر می‌شود (Hirai, 1989: 288). متون شین‌تو چندان در باب پایان انسان و جهان صحبت نمی‌کنند. نخست به این دلیل که مرگ را امری نامطلوب می‌پندارند و دیگر اینکه انسان و جهان را اموری ابدی می‌شمارند (Sokyo, 1993: 109). ژاپنی‌های باستان بر این باور بودند که روح فرد متوفی مدتی در تعلیق است و بعد از اینکه تطهیر یافت، به جمع نیاکان می‌پیوندد. سپس با گذشت ۳۳ سال از مرگ، هویت خویش را در اجتماع ارواح نیاکان از دست می‌دهد و به کامی تبدیل می‌شود (هوری، ۱۳۸۱: ۴۰۴). در این دوره ۳۳ ساله، ارواح قادرند تا هر سال یک بار به خانه‌های خود بازگردند و یا در فصول معین به بازماندگان خویش شادی و ایمنی بخشند (Sokyo, 1993: 109).

اخلاق

اصول اخلاقی شین‌تو نیز همچون بسیاری از باورهای آن، تا مدت‌ها چهره‌ای شفاهی داشتند و تنها در دوره‌های متأخر کتاب‌هایی چون *تایپو ریو* (*Taiho Rio*) تألیف شدند و به‌عنوان مرام‌نامه اخلاقی مورد بهره‌برداری قرار گرفتند. با نفوذ اندیشه‌های کنفوسیوسی، برخی امور اخلاقی به شین‌تو افزوده شد و چه بسا حالت قانون نیز به خود گرفت (Sokyo, 1993: 105-6). اگرچه پس از چندین سده تعامل پویا، دشوار می‌توان تار و پود ارزش‌های اصیل اخلاق شین‌تو را از لابه‌لای تأثیرات ادیان دیگر بیرون کشید، شماری از اصول یافت می‌شوند که هنوز پیوند عمیق و اصیل آنها با دیگر مبانی شین‌تو آشکار است که از آن جمله، باور به سرشت خیر و نیکوی انسان است (Ross, 1965: 37). بر اساس این باور، هرگونه شر و پلیدی در جهل انسان‌ها ریشه دارد و آدمی می‌تواند با یاری کامی، به داوری درستی در باب خیر و شر برسد و میان آنها را جدا کند (Sokyo, 1993: 107). در گستره اخلاق شخصی، دستیابی به پاکی، خلوص قلب و راستی را می‌توان مهم‌ترین ارزش شین‌تو ارزیابی کرد. این فضیلت محوری منشأ سایر خصایل اخلاقی شین‌تو (همچون وفاداری، زهد، عشق، ایمان و...) است و ابزاری برای دریافت سعادت، لطف و همیاری کامی محسوب می‌شود (Tanabe, 1999: 156). از آنجا که زندگی هر انسان، موهبتی از سوی کامی به شمار می‌آید، همه افراد مورد احترام هستند و باید حقوق آنها را محفوظ داشت. البته آدمیان همواره سرشت پاک (و همسان با کامی) خویش را فراموش می‌کنند و آن را گرامی نمی‌دارند. برای گریز از این فراموشی، هر کسی وظیفه دارد که نور کامی را در وجود خویش جلا دهد و به وسیله خالص کردن قلب و رفتار اخلاقی صحیح، این سرشت پاک را تقویت کند (Hirai, 1989: 288).

آیین‌ها، آداب، احکام و الزامات دینی

دین شین‌تو از جنبه‌های نظری ساده و اندکی برخوردار است و از این جهت با الاهیات پیچیده و حجیم ادیان سامی قابل مقایسه نیست. پیروان آن نیز بیش از آنکه در قید پرداختن به مباحث نظری باشند، در پی برخی مناسک دینی (Matsuri) هستند. از این جهت شاید بتوان شین‌تو را دینی بسیار آداب‌گرا به شمار آورد (Ichiro, 1974: 35). این مناسک دارای دو جنبه است: نخست جنبه فردی که وظایف و دعا‌های دینی روزمره را

شامل می‌شود و به منظور اطاعت و یا درخواست نیاز از کامی صورت می‌گیرد؛ جنبه دیگر جنبه عمومی مناسک است و بیشتر در چهارچوب جشنواره‌ها برگزار می‌شود و به منظور شکرگزاری، دفع امری خاص و یا طلب کردن نیازی ویژه از کامی انجام می‌گیرد (Ibid: 42). مناسک را می‌توان از نظر هدف به دو دسته تقسیم کرد: نخست مناسکی که انجام آنها فایده‌ای دنیوی دارد و دوم، مناسکی که از سود آخروی برخوردارند (Tanabe, 1999: 160).

تطهیر. یکی از مناسک مهم شین‌تو، مراسم تطهیر (Harae) است که گاهی به‌عنوان یک مراسم مستقل و گاه به‌عنوان پیش‌درآمد مراسمی دیگر انجام می‌گیرد (Hirai, 1989: 282). فلسفه تطهیر بازگرداندن انسان به پاکی ذاتی نخستین است. این مراسم گاهی با شستن دست‌ها، صورت، دهان و (گاهی اوقات) تمام بدن همراه است و گاهی به صورت پرداخت وجه نقد (به‌عنوان کفاره) انجام می‌گیرد؛ البته امروزه، بر سر گذاشتن و تقدیم لوح‌های چوبی مرسوم گردیده است؛ این لوح‌ها از پیش تهیه می‌شوند و نوعی اقرارنامه و توبه در نزد کامی به شمار می‌آیند (Ross, 1965: 42; Ichiro, 1974: 36). باید توجه داشت که عمل تطهیر سبب نمی‌شود که انسان از تاوان کارهای خود برکنار باشد، بلکه او را برای جبران گذشته آماده می‌کند (Sokyo, 1993: 108).

دعا. دعا (Norito) نیز یکی از راه‌های متداول برای ارتباط انسان با کامی است. نخستین نمونه‌های دعا در کتاب *انگی‌شیکی* (Engishiki) آمده است. دعاها جدیدی نیز وجود دارند که محتوای ویژه هر مراسم مربوط‌اند. دعاها بیشتر حالتی شعرگونه دارند و معمولاً با توبه، درخواست رحمت و سعادت، و سوگند بر پای‌بندی به نیکی‌ها همراه‌اند (Tanabe, 1999: 162; Ichiro, 1974: 37; Bowcking, 1997: 135). تا سده ۱۹م مهم‌ترین زیرساخت اقتصاد جامعه ژاپنی را کشاورزی تشکیل می‌داد؛ به همین دلیل، آداب شین‌تو نیز تا اندازه بسیاری در ارتباط با کشاورزی شکل گرفته است؛ مثلاً یکی از دعاها معروف، درخواست محصول خوب و شکرانه برداشت پاییزی است (Hirai, 1989: 282).

جشنواره‌ها. جشنواره‌ها مهم‌ترین جنبه آیینی شین‌تو هستند که بیشتر در معابد و یا فضاهای عمومی اجرا می‌شوند. جشنواره‌های معابد معمولاً الگوی ثابتی دارند. یک مراسم بزرگ معمولاً مراحل همچون تطهیر، پیاده‌روی به دنبال راهب اعظم، باز کردن

درب عبادتگاه، تقدیم هدایای خوراکی (غیر از گوشت)، دعا و عبادت، موسیقی و رقص مقدس، تقدیم شاخه‌های کوچکی از درخت مقدس ساکاکی (Sakaki) توسط حاضران و بعضاً خوردن هدایای خوراکی توسط این جمع را شامل می‌شود (Ichiro, 1974: 36). مراسم معبد را می‌توان بر اساس زمان آن به سالانه، مانند «مراسم بهار» جهت دعا برای محصول خوب، و گاهانه، مانند «مراسم جابه‌جایی معبد»، تقسیم کرد (Ross, 1965: xiii). جشنواره‌هایی که خارج از معبد برگزار می‌شوند الگوی ثابتی ندارند و شکل اجرای آنها تابع هدف اجرای آنهاست. از جمله این مراسم می‌توان به گشتی سومو (Sumo)، اسب‌دوانی، تیراندازی و رقص شین‌تو اشاره کرد (Hirai, 1989:289-90). یکی از جشنواره‌های شین‌تو که خارج از معبد برگزار می‌شود شینکو (Shinko) نام دارد. در این مراسم که شور و شوق فراوانی را برای جوانان، به همراه دارد، آنان معبدی کوچک و قابل حملی را بر دوش خود حمل می‌کنند (Ichiro, 1974: 43). بیشتر جشنواره‌ها با برنامه‌های پذیرایی (اعم از خوردنی و نوشیدنی)، موسیقی، آواز، رقص، نیایش و شکرگزاری همراه اند (Ross, 1965:43).

ازدواج. در شین‌تو، مراسم عروسی امری مقدس به شمار می‌آید و آن را ازدواج نزد کامی می‌نامند. این سنت با حضور یک راهب و بعضاً در معابد و بیشتر در خانه و یا تالارهای عمومی برگزار می‌شود (Bowking, 1997:180). تا پیش از ورود مسیحیت به ژاپن، داشتن چندین همسر، امری نامعمول نبود؛ ولی پس از آن، تک همسری به‌عنوان یک ارزش اجتماعی تثبیت شد (نوروکاوا، ۱۳۸۱: ۴۳۴).

زیارت. رسم زیارت (Sankai) و بازدید از معابد نیز جزو مناسک مهم است و گونه‌ای تجدید پیمان با کامی به شمار می‌آید. این سنت به طور سالانه و یا روزانه برگزار می‌شود. برخی از این مراسم، شکلی جمعی دارد و چه بسا هزاران نفر به صورت هم‌زمان به زیارت معبد و یا جایگاه کامی خاصی می‌روند. درباره‌ی تعداد دفعات زیارت، عدد دقیقی وجود ندارد؛ ولی زیارت برخی از معابد همچون ایسه، دست‌کم یک بار در عمر هر فرد، الزامی است (Sakashita, 2002:162-3).

مرگ. مرگ در شین‌تو امری شر و پلید به شمار می‌آید. تدفین مرده بر عهده نزدیکان اوست. این مراسم معمولاً به صورت خاکسپاری انجام می‌شود و قدمتی طولانی دارد به گونه‌ای که آثار بر جای مانده از گورهای سنگی به حدود ۳۰۰م

می‌رسد. با وجود قرار داشتن گورستان‌ها در نزدیکی معابد، راهبان دخالتی در مراسم خاکسپاری ندارند؛ البته این به منزله بی‌احترامی به درگذشتگان نیست و چه بسا برای گرامی‌داشت قهرمانی ملی و یا شخصیتی مشهور، معبدی را به نام او می‌کنند (Sokyo, 1993: 109). افزون بر این، دیدار از مزار درگذشتگان، هدیه‌دادن نوپر محصولات برای ایشان و خواندن برخی اوراد، موجب آرامش مردگان می‌شود (Sokyo, 1999: 161; 2; Tanabe, 1993: 109).

معبد. از آنجا که طبیعت محل تجلی کامی بوده و کوه‌ها، سنگ‌ها، درختان، آبشارها، غارها و حتی جزایر خاص، همگی منزلگاه کامی محسوب می‌شوند (Ibid: 102)، به نظر می‌رسد شین توی نخستین هیچ‌گونه معبدی نداشته و مناسک آن در فضاهایی باز انجام می‌گرفته است. چنان برمی‌آید که معابد اولیه بیشتر سرپناهی در برابر باد و باران بوده و بعدها حالت ثابت گرفته است (Japanese Religion, 1974: 34). معابد معمولاً در زیباترین محل یک منطقه و به‌عنوان جزوی از طبیعت ساخته می‌شوند (Sokyo, 1993: 97). اولین قسمت هر معبد حوضچه‌ای است که در آستانه و ورودی آن قرار دارد که بازدیدکنندگان دست‌ها و دهان خود را با آب آن می‌شویند. بعد از این حوضچه به ترتیب دفتر، هال، سالن اجتماعات، سالن تطهیر و محل اشیای مقدس قرار دارند. گاهی ساختمان‌های دیگری نیز با اهدافی موازی در محوطه جانبی وجود دارند؛ مثلاً ساختمانی برای عبادت و دعای پنهانی، و یا ساختمانی برای رقص مقدس. مهم‌ترین جایگاه معبد را عبادتگاه اندرونی تشکیل می‌دهد که شینتای در آنجا قرار دارد (Bowking, 1997: 207). مرسوم است که هر چند سال یکبار معبد را بازسازی کنند و یا جای آن را تغییر دهند؛ از این‌رو، قدمت معبد ارتباطی با قداست آن ندارد و حتی چند سال یک بار، اشیای مقدس آن را نیز عوض می‌کنند (Ibid: 35; Michiko, 2002: 29). اوقات بازدید از معابد معمولاً صبح زود و در اول و پانزدهم هر ماه است (Michiko, 2002: 30)؛ البته بازدیدکنندگان در هنگام دیدار از معابد، شاهد موعظه و تعلیم نخواهند بود (Sokyo, 1993: 97).

عبادتگاه خانگی. در خانه‌های سنتی پیروان شین توی زاویه خاصی از اتاق نشیمن را به پیشخوانی اختصاص می‌دهند که آن را کامی‌دانا (KamiDana) می‌نامند. بر روی این پیشخوان که در حقیقت گونه‌ای محراب و معبد خانگی است نمادهایی از

کامی قرار می‌دهند و هرازچندگاهی در مقابل آن دعا می‌کنند و هدیه تقدیم می‌دارند (Ichiro, 1974: 42).

در پایان این قسمت، باید تذکر داد که آداب‌گرایی شین تو سبب می‌شود تا تفکیک احکام و الزامات دینی از مناسک آن بسیار دشوار باشد. افزون بر این، بیشتر مناسک و احکام مذکور جنبه اجباری و الزام‌آور ندارند؛ بلکه تنها توصیه‌ای برای سعادت‌مندی و یا ارتباط بهتر با کامی‌اند؛ لذا انجام ندادن آنها معمولاً تنبیه و یا محرومیتی را برای فرد به همراه ندارد.

متون و منابع

شین تو دارای هیچ گونه متن مقدسی نیست. البته مجموعه‌ای از آثار کهن نوشتاری وجود دارند که اساطیر و داستان‌های قدیم ژاپنی را دربردارند و مورد احترام و حائز اعتبارند؛ از آن جمله می‌توان به کجیکی (*Kojiki*) و نیهِن‌گی یا نیهِن شُکی (*Nihon Shoki*) اشاره کرد. کتاب کجیکی به دستور امپراتور و در سال ۷۱۲م تألیف شده است. این اثر قدیمی‌ترین کتاب تاریخ ژاپن است و در جهت حفظ و تثبیت سنت‌های کهن درباری به نگارش درآمده است. کجیکی از سه فصل و مجموعاً ۱۴۸بخش تشکیل شده است. فصل نخستین کتاب از دیدگاه دینی بسیار اهمیت دارد و داستان پیدایش جهان و انسان را در قالبی اسطوره‌ای روایت می‌کند. فصل‌های دوم و سوم به زندگی‌نامه و خدمات امپراتورها و شاهزادگان ژاپنی تا اواخر سده ۶م اختصاص دارد. در این میان نیز اشاراتی به سنت‌های دینی درباری وجود دارد که برآمده از صورت‌های نخستین شین تو هستند (Kojiki, 1985: 3-7).

کتاب نیهِن‌گی هشت سال پس از کجیکی کامل گردید. این اثر به لحاظ ساختاری، تقلیدی از کجیکی به شمار می‌آید و از دو فصل عمده تشکیل شده است. یکی از امتیازات نیهِن‌گی آن است که تاریخ سده هفتم میلادی را نیز به همراه دارد. بعدها شروچی نیز به منظور تکمیل این کتاب به رشته تحریر درآمد (Nihongi, 2000: xiii).

گذشته از دو کتاب مذکور، آثار دیگری هم وجود دارند که بیشتر معطوف به جنبه‌های آیینی شین تو هستند، همچون کتاب *انگی‌شیکی* که شامل توضیحاتی برای انجام مناسک دینی و آداب ملی است و برخی دعا‌های باستانی را در خود دارد

(Bowking, 1997: 26) و یا کتاب مانیوشو (*Manyōshū*) که مجموعه‌ای شعرگونه در ستایش کامی، امپراتور و نیاکان است (Mori, 2003: 35). برخی از فرقه‌ها نیز کتاب یا مجموعه نوشته‌هایی برای خود دارند که گستره باورها و روش انجام آیین‌های گوناگون را نشان می‌دهند (Ross, 1965: 161; *The World of Shinto*, 1985: 1-133).

۳. مذاهب و فرقه‌ها

از منظری گونه‌شناختی، شین‌توی فعلی را می‌توان به سه دسته تقسیم نمود: شین‌توی معبد، شین‌توی فرقه‌ای و شین‌توی عامه؛ البته برخی گونه‌های دیگر همچون شین‌توی درباری و شین‌توی دولتی را نیز به این مجموعه می‌افزایند که گستره جمعیتی و تاریخی کمتری دارند (*The World of Shinto*, 1985: 143).

شین‌توی معبد

شین‌توی معبد به‌ویژه شامل پرستش کامی(ها) در معابد خاص آنها می‌شود و از دوران کهن تا به حال شایع است. این گونه را مهم‌ترین جریان سنت شین‌تو می‌شناسند و بنیاد آن بر معابد، حضور پیروان، برگزاری جشنواره‌ها، و دیگر اعمال دینی مرتبط با معابد استوار است (Hirai, 1989: 280). مهم‌ترین معبد شین‌تو در ایسه است که به آماتراسو تعلق دارد؛ البته این به مفهوم قرار داشتن آماتراسو در راس کامی(ها) نیست، بلکه عامه مردم در کنار احترامی که برای آماتراسو قائل‌اند به دیدار معبد دیگر کامی‌ها نیز می‌روند (Ichiro, 1974: 40).

شین‌توی فرقه‌ای

شین‌توی فرقه‌ای برای اشاره به فرقه‌های سیزده‌گانه‌ای به‌کار می‌رود که از سده ۱۹م به این سو مورد توجه بیشتر قرار گرفتند و اغلب آنها دارای بنیان‌گذارانی مشخص هستند. این فرقه‌ها در جهت احیای شین‌تو شکل گرفتند و سران آنها، داعیه نوعی وحی و الهام غیبی داشتند. البته تعالیم برخی از آنها ارتباطی با هسته اصلی تعالیم شین‌تویی ندارد و حتی بسیاری از آنها هیچ‌گونه معبدی ندارند و فعالیت‌های خود را در محل‌هایی شبیه کلیسا انجام می‌دهند (Ross, 1965: xi; Kitagawa, 1987: 170). این فرقه‌ها را می‌توان به پنج نوع

تقسیم کرد: ۱. فرقه‌های مبتنی بر پرستش کوه؛ مثل فوسوکیو (Fuso Kyo) که بر پرستش کوه فوجی (Fuji) استوار است. ۲. فرقه‌های مبتنی بر ایمان درمانی؛ همچون کورژ می کیو (Kurzo mi Kyo). ۳. فرقه‌های مرتبط با تطهیر که بر استفاده از آب برای تطهیر و پرورش جسم و جان تأکید دارند؛ مثل می سوگی کیو (Misugi Kyo). ۴. فرقه‌هایی که از ترکیب شین تو با جریان نوکنفوسیوسی حاصل شده‌اند؛ همچون شین تو شوسی (Shinto Shusi). ۵. فرقه‌های شین توی تجدید حیات یافته؛ مثل ایزومو شیروکیو (Izumo Shiro Kyo) (Hirai, 1989: 286؛ همچنین برای نام دقیق این ۱۳ فرقه و باورهای هر یک نک: (Ichiro, 1974: 32).

البته پس از جنگ دوم جهانی شاخه‌های مختلفی از این فرقه‌ها برآمدند که ذکر نام همه آنها در این مختصر نمی‌گنجد. اما یکی از فرقه‌های بسیار جالب توجهی که در دهه ۱۹۵۰م تأسیس گردید بر پایه باورهای مسیحایی قرار داشت. این فرقه به نام سکای کیوسی کیو (Sekai Kyo si Kyo) و یا موا (Moa) شهرت دارد (Bowcking, 1997: 157).

یکی از گرایش‌های شین تو که شاید قابل ذکر در شمار فرقه‌ها نباشد و بیشتر نوعی مرام محسوب می‌شود، بوشی دو (Bushido؛ به معنی راه جنگاور) نام دارد که از سده ۱۲م مورد توجه واقع شد. پیروان این مرام را که با مناسک شین تویی آمیخته بود به نام سامورای (Samurai) می‌شناختند. سامورای‌ها تا سرحد مرگ به شرافت، جان‌نشاری، اطاعت، وفاداری و خدمت نسبت به امپراتور و یا امیران خود پای‌بندی داشتند تا حدی که به هنگام شکست در خودکشی تردید نمی‌کردند (رجب‌زاده، ۱۳۶۵: ۷۳؛ نوروکاوا، ۱۳۸۱: ۴۲۶؛ مرتون، ۱۳۶۴: ۸۳). این مرام با از میان رفتن فئودالیسم رو به افول نهاد؛ اما عناصر ساختاری آن در لایه‌هایی از جامعه باقی ماند و از یک سو در جهت رشد مدرنیزاسیون و از جهت دیگر در تقویت روحیه نظامی سربازان ژاپن مؤثر بود (کالیکات، ۱۳۸۱: ۴۴۷).

شین توی هامه

گونه سوم شین توی فعلی را شین توی عامه تشکیل می‌دهد. این گونه شامل باورها و سنت‌های عامیانه مردمی است و هیچ اندیشه سامان‌مندی در پس آن وجود ندارد. باورهای ایشان تلفیقی از سنت‌های باستانی (همچون پیشگویی، جادوگری، تعبیر خواب و طب سنتی)، عناصر شین تویی (همچون رسوم پرهیز و تطهیر) و اجزائی از دین‌های خارجی (همچون دائویی، بودایی، مسیحیت کاتولیک و...) است (Ichiro, 1974: 32) در

این گونه شین تو که ارتباطات گسترده‌ای با جامعه کشاورزی دارد، حتی مظاهر جنسی نیز یافت می‌شوند و چه بسا برای درخواست محصول خوب از کامی به این نمادها متوسل می‌شوند (Ross, 1965: 45).

باید در نظر داشت که برقراری تمایزی دقیق و آکادمیک میان سه گونه فوق چندان امکان‌پذیر نیست؛ زیرا، چنان‌که یاد شد، چه بسیار پیش می‌آید که پیروان شین توی فرقه‌ای به معابد بروند و یا پیروانی که بیشتر به معابد می‌روند، گاهی نیز در جشنواره‌های مربوط به فرقه‌ها شرکت جویند (Hirai, 1989:281).

اکنون و آینده

از آنجا که شین تو دین ملی مردم ژاپن به شمار می‌آید، غیر ژاپنی‌ها در آن عضویت ندارند. به استثنای چند فرقه محدود که در پی یافتن جای پای در بیرون ژاپن هستند و یا چند معبد شین تو که در خارج از این سرزمین قرار دارند، همه گذشته، حال و احتمالاً بخش عمده‌ای از آینده این دین در ژاپن خلاصه می‌شود (Sokyo, 1993: 111; Sakashita, 2002:178). امروزه شین تو چنان با زندگی مردم آن سرزمین آمیخته است که سخن گفتن از هویت فرهنگی ژاپنی‌ها، بدون آن ممکن نیست. بسیاری از تعطیلات عمومی و رسمی بر پایه جشنواره‌های شین تو قرار دارد. علی‌رغم گذشت بیش از نیم سده از پایان جنگ دوم جهانی و افول اقتدار شین تو، هنوز هم افزون بر ۲۱۸ معبد ملی و ۱۱۰ هزار معبد محلی به فعالیت خود ادامه می‌دهند (Hirai, 1989: 292). البته این معابد با چند مشکل اساسی دست و پنجه نرم می‌کنند: نخست اینکه شین تو از ابتدا پیوندهای ژرفی با سیاست داشته است؛ در حالی که در دنیای سکولار امروز، دین باید بدون دخالت در اصل آزادی، بتواند نقش و عملکرد تاریخی خود را در رشد و گسترش وفاداری و انسجام ملی حفظ کند. دیگر اینکه بن‌مایه‌های شین توی معبد بر هماهنگی و احترام به طبیعت (به‌عنوان جایگاه کامی) قرار دارد؛ در حالی که در روند روبه‌گسترش مدرنیزاسیون، نگهداری این هماهنگی و احترام بسیار دشوار خواهد بود (Kitagawa, 1987: 172). مشکل سوم نیز فرآیند شهری‌شدن و کاهش بازدیدکنندگان از معابد محلی است. پیرامون این موضوع، معابد محلی برای جلب نظر و آسایش بازدیدکنندگان، دست به کار ساختن مهد کودک و یا زمین‌های بازی در کنار معابد

هستند (Sokyo, 1993:97). سازوکارهایی نیز برای ازدواج خاطره‌انگیز جوانان در معابد زیبای محلی تدارک دیده شده که سبب گردیده است امروزه بیش از شصت درصد ژاپنی‌ها با رسوم شین‌تو ازدواج کنند (Hirai, 1989: 289; Boweking, 1997: 180).

امروزه بسیاری ترجیح می‌دهند در هنگام افتتاح ساختمانی جدید، انجام طرحی عمرانی، روشن کردن دستگاه‌های یک کارخانه و یا راه انداختن یک کشتی بزرگ، مراسمی را در تکریم کامی برگزار کنند (Ichiro, 1974: 38). البته در مورد مناسک تدفین، استقبال قابل توجهی وجود ندارد و تنها ده درصد از مردم این مناسک را به روش شین‌تو برگزار می‌کنند؛ در مقابل، بیشتر مردم از سنت بودایی (یعنی سوزاندن) بهره می‌برند. این امر نشان می‌دهد که بسیاری از مردم ژاپن در عمل هم بودایی هستند و هم شین‌تو. افزون بر این، برخی از آنها در خانه دو پیشخوان دارند که یکی از آنها برای آماتراسو است و دیگری به بُدھی‌ستوه‌های بودایی و خاکستر نیاکان اختصاص دارد؛ البته خانواده‌های اصیل و برخی از فرقه‌های شین‌تو هنوز هم تا حد زیادی کاملاً شین‌تویی رفتار می‌کنند (Hirai, 1989:289).

شین‌توی فرقه‌ای نیز پس از جنگ با دشواری‌هایی همسان با مشکلات شین‌توی معبد روبه‌رو بوده است و چه بسا از پدیده‌هایی چون شهری‌شدن صدمات بسیار دیده است (Ibid: 292). بعد از جنگ، تشکل‌های داوطلبانه‌ای در شین‌تو شکل گرفت (همچون گروه‌های جوانان، زنان و موسیقی) که در جذب و ساماندهی جوانان بسیار موفق‌تر از معابد بوده و هستند (Ibid., 290). به‌ویژه بعد از ۱۹۸۰م رشد فرقه‌ها فزونی یافت. در دوره جدید برخی از سیزده فرقه مزبور دچار انشعاب شده‌اند و چهره پیچیده‌ای از شین‌تو در حال شکل‌گیری است؛ به‌ویژه که کنترلی نیز از جانب دولت بر آنها وجود ندارد (Ibid: 286). فرقه‌ها می‌کوشند تا با برگزاری گردهمایی‌ها، از طریق صدا، ویدئو و اینترنت با پیروان خود تماس بهتری داشته باشند (Sakashita, 2002: 179).

نفوذ اندیشه‌های مسیحی، دین شین‌تو را به سوی عقلانی‌شدن — و تا اندازه‌ای توحیدی‌شدن — پیش می‌برد (کیشی‌موتو، ۱۳۸۱: ۲۳۱). افزون بر این، تمایل نسل‌های بعد از جنگ برای فهم دین اجدادی و نیز رقابت موجود بین ادیان حاضر در ژاپن برای جذب پیروان بیشتر موجب شده است عالمان شین‌تو، دست به کار گردآوری و تدوین مبانی نظری خود شوند و بکوشند که خلأ متون مکتوب را برطرف کرده، نیاز عمومی

به داشتن چنین آثاری را پاسخگو باشد (Ross, 1965: 47; Bowcking, 1997:177). رابطه شین‌تو با ادیان دیگر نیز در حالتی مطلوب قرار دارد و روابط بین‌المللی آن نیز در حال گسترش است. بیشتر پیروان شین‌تو به این نتیجه رسیده‌اند که برخورداری از فهم دینی و همیاری میان ادیان، به صلح جهانی کمک می‌کند (Hirai, 1989: 293).

سخن پایانی

از آنجا که شین‌تو دارای بنیان‌گذار مشخصی نیست می‌توان حدس زد که شالوده این دین را باورها و شعائر پراکنده و نامربوطی تشکیل می‌داده است که به مرور زمان و به دلیل جغرافیای نسبتاً بسته ژاپن، صورتی هماهنگ و فراگیر یافته‌اند. باورها و شعائر مذکور در طول تاریخ با ویژگی‌های ساختاری لایه‌های گوناگون جامعه ژاپن انطباق یافته و در قالب چهار گونه شین‌توی معابد، فرقه‌ای، عامه و درباری ظاهر شده است. بی‌تردید هر چهار گونه مزبور (همراه با تأکید مفرط این دین بر عنصر ملی‌گرایی) در شکل‌دهی و استحکام هویت ژاپنی تأثیر شگرفی داشته‌اند. فقدان متون اولیه و مقدس سبب گردیده تا جزمیت خاصی (به‌جز محوریت کامی) بر شین‌تو حاکم نباشد و الزامات دینی آن در حداقل ممکن باشد. از همین روست که بیشتر پیروان شین‌تو به راحتی در فضاهاى ادیان دیگر نیز تنفس می‌کنند و این امر را برخلاف پای‌بندی به شین‌تو نمی‌دانند.

کتاب‌نامه

- رجب‌زاده، هاشم (۱۳۶۵)، *تاریخ ژاپن*، تهران: ناشر مولف.
- ساکامای، شونزو (۱۳۸۱)، «شینتو، قوم‌مداری ژاپنی»، *جان ژاپنی*، ویراسته چارلز مور، ترجمه ع. پاشایی، تهران: نشر نگاه معاصر.
- ستوده‌نژاد، شهاب (۱۳۸۳)، *سلسله یاماتو در ژاپن و تمدن باستانی پارس*، تهران: آشیانه کتاب.
- کالیکات، مارتین سی (۱۳۸۱)، «بوشی دو»، *جان ژاپنی*، ویراسته چارلز مور، ترجمه ع. پاشایی، تهران: نشر نگاه معاصر.
- هوری، ایچی رو (۱۳۸۱)، «پیدایی خودآگاهی فردی در ژاپن و استحاله تاریخی آن»، *جان ژاپنی*، ویراسته چارلز مور، ترجمه ع. پاشایی، تهران: نشر نگاه معاصر.
- مرتون، اسکات (۱۳۶۴)، *تاریخ و فرهنگ ژاپن*، ترجمه مسعود رجب‌زاده، تهران: انتشارات امیر کبیر.
- نوروکاوا، نشی (۱۳۸۱)، «فرد در اخلاق ژاپنی»، *جان ژاپنی*، ویراسته چارلز مور، ترجمه ع. پاشایی، تهران: نشر نگاه معاصر.
- Bowcking, B. (1997), *A Popular Dictionary of Shinto*, Richmond: Curzon.
- Ellwood, R. (2008), *Introducing Japanese Religion*, London: Routledge.
- Hirai, N. (1989), "Shinto", *Encyclopedía of Religion*, M. Eliade (ed.), vol. xii, New York, Mac Millan.
- Ineue, N. (2003), "The Modern Age Shinto Confronts Modernity", *The Shinto- A Short History*, Nobutaka Ineue (ed.), trans. Mark Teeuwen, London: Routledge.
- Hori Ichiro (ed.) (1974), *Japanese Religion*, Tokyo: Kodansha International LTD.
- Kitagawa, J. M. (1987), *On Understanding Japanese Religion*, Princeton: Princeton University press.
- Kojiki* (1985), trans. D. L., Philippi, Tokyo: University of Tokyo press.
- Michiko, Y. (2002), *Japanese Religions*, London: Routledge.
- Mori, M. (2003), "Ancient and Classical Japan: Dawn of Shinto", *Shinto— A Short History*, Nobutaka Inoue (ed.), trans. Mark Teeuwen, London: Routledge.
- Nihongi* (2000), trans. W. G., Aston, Tokyo: Charles E. Tuttle co.
- Ross, F. H. (1965), *Shinto, The Way of Japan*, Connecticut: Greenwood Press.
- Sakashita, J. (2002), "Japanese Religion", *Cambridge Illustrated History of Religion*, John Bowker (ed.), Cambridge: University press.
- Sokyo, O. (1993), *Shinto, The Way of Kami*, Tokyo: Charles E. Tuttle co.
- Storm, R. (2002), *Myth of the East*, New York: Southwater.
- Tanabe, G. j. (1999), "Religions of Japan in Practice", *Asian Religion in Practice*, Donald S. Lopez (ed.), Princeton: University Press.
- The World of Shinto* (1985), Tokyo: Bukkyo Endo Kyokai.

پښتونستان د علوم او انسانیت د مطالعات د فریښکې
پرتال جامع علوم انسانیت